

POGLED U TOPONIMIJU VELE LUKE

*Domagoj Vidović
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16
HR 10000 Zagreb
dvidovic@ihjj.hr*

Primljeno: 29. 6. 2023.

UDK 81'373.2(497.5Vela Luka)

Sažetak: *U ovome se radu obrađuje 223 toponima u Veloj Luci, najmnogoljudnijemu naselju na otoku Korčuli. Latinsko ime naselja (Magnus portus) se spominje od 1375., a hrvatsko od 1388. Iz mjesne se toponimije izdvajaju obilni odrazi toponimijskih naziva različita jezičnoga postanja (usp. toponime Proizd te Mala i Vela Prihonja; Garma, Pod omiš; Batalo, Spila; Škoji od Stinive). Izrazita isprepletenost romanskoga i hrvatskoga sloja temeljna je značajka mjesne toponimije.*

Ključne riječi: *Vela Luka, Korčula, toponimi, romanski i hrvatski sloj*

1. Uvod

U ovome se radu obrađuje toponimija Vela Luke, gradića na zapadnome kraju otoka Korčule, na čijemu se širem području nalaze ostatci iz prapovijesti, ilirskoga razdoblja, antike i srednjega vijeka. Manje se naselje na luškome području počelo oblikovati u XV. i XVI., a znatnije u XIX. stoljeću kad je otpočeo gospodarski uzlet. Vela Luka je od 1981. najmnogoljudnije korčulansko naselje.

Latinsko se ime naselja *Magnus portus* (zabilježeno u ablativnome liku *in Magno porto*) spominje 1375., a hrvatsko Vela Luka (*Vela Lucha*) od 1388. Koncem XIV. stoljeća zabilježeni su i likovi *Vale/Vallis Magna sub Blata* i *Vallis magna* (Dokoza 2022: 20, 22). Ojkonim se izvodi iz pridjeva *vela* 'velika' i apelativa *luka* 'uvala'.

Vela Luka se, kako navodi Marko Šeparović Bogomoja (2020: 29, 30), dijeli na predjele *Lūkà* (< *luka* 'uvala'), *Dolàc* (< *dolac* 'kratka i plitka udubina'), *Knežina* (< *knežina* 'posjed kneza'), *Knežinski lãzi* (< *knežinski* 'koji se odnosi na Knežinu' + *laz* 'veća obradiva površina ograđena suhozidom'), *Komûn* (< *komun* 'općinsko zemljište koje su težaci obrađivali na temelju kolonatskih odnosa'), *Pinski rât* (< *pin* 'bor' + *rat* 'brdo'), *Mrki rât* (< *mrk* 'obrastao crnogoričnom šumom' + *rat* 'brdo'), *Kâli* (< *kal* 'blato'), *Vrânâc* (< *vran* 'crn, obrastao raslinjem'), *Bâd* (< *bad* 'greben'), *Bobðvišća* (< *bobovišće* 'njiva zasijana bobom') i *Pûpan(j)* (usp. *pupast* 'debeljuškast; u toponimiji širok').

Luška je toponomastička građa objavljena u više članaka, ponajprije Branka Žuvele (1998.a, 1999.b, 2002., 2011.). Uz popise toponima vrlo je vrijedan rad Marka Šeparovića Bogomoje (2020.) u kojemu autor donosi toponimijske nazive koji se odnose na uzvisine (*bânda* 'strana', *rât* 'brdo' i *vřh* 'najviše mjesto na uzvisini'), vode (*kâlâc* 'uska jama u polju u kojoj se zadržava voda', *lðkva* 'prostrana jama u polju u kojoj se zadržava voda', *profûnad* 'ponor, prosjedlina', *vrûja²* 'vrelo' i *vrûjâc* 'malo vrelo'), geomorfološke oblike krša (*dolâc* 'kratka i plitka udolina' i *leđina* 'pašnjak'), nazive biljaka i biljnih zajednica (*bûšak* 'šuma pomiješana s grmljem', *gorâ* 'šuma' i *vâga*

'morska trava'), obradive površine (*bâšćina* 'nasljedno zemljište', *lozjê* 'vinograd' i *ðgrada* 'obradive površine ograđena suhozidom') te more i uzmorje (*kâl* 'mulj, morsko blato'; Šeparović Bogomoja 2020: 15–17)³. U ovome se radu, ponajprije na temelju toponomastičke građe objavljene u gore navedenim člancima, luška toponimija obrađuje ponajprije s obzirom na motivaciju i jezične slojeve.

*Proïzd (usp. *projездro 'morski prolaz'). Petar Skok uspoređuje luški Proïzd s toponimima Projездri i Projездara u Elafitima te ih dovodi u vezu s glagolom projездiti od kojega je mogao nastati „postverbal“ kojim se označivao tjesnac.*

2. Motivacijska razredba toponima

2.1. Toponimi motivirani geomorfološkim odlikama zemljopisnoga objekta

2.1.1. Zemljopisni nazivi u toponimiji (toponimski apelativi i izvedenice): *Bâd* (< *bad* 'greben'), *Bâtalo* (< *batalo* 'morsko dno tamno od trave' < dalm. *BĀTĪLE; Ligorio 2014: 85), *Bočiči* (< *bočić* 'uvalica'), *Břdo*, *Dolâc* (< *dolac* 'udubina u kršu'), *Dôvci* (usp. *Dolac*), *Gârma⁴* (< *garma* 'procijep u obalnoj hridi'), *Grëbën*, *Hûm* (< *hum* 'brdo'), *Jâmina* (< *jama*), *Kâlâc* (usp. *Kali*), *Kâli* (< *kal* 'blato'), *Kâlina* (usp. *Kali*), *Kûnšćâr* (usp. *konštar⁵* 'obronak, hrid'; usp. lat. *costa* 'rebro, obala, obronak'), *Lūkà* (< *luka*

1 Skok (ERHSJ II: 659) i Ligorio (2014: 200) apelativ *pin* (< *PĪNU) drže dalmatskim prežitkom. Usp. toponim povijesni toponim *Pin* u Tivtu (Vidović 2020: 75).

2 Riječ je najčešće o vrelima uz more s bočatom („bucatom“) vodom.

3 Tim apelativima treba pridružiti i apelativ *gaj* 'mjesto koje je služilo za ispašu krupne stoke tijekom oranja' (Dokoza 2022: 27), *bočić* 'usjek u mrkenti, uvalica' (Milat Panža 2015: 80) i *ropa* (Milat Panža 2015: 374).

4 Opširnije o etimologiji vidjeti u JE I: 173, 174.

5 Latinski je pridjev *costalis* u vulgarnome latinitetu zabilježen i kao *constalis* od čega je mogao nastati hrvatski lik *Konštar/Kunšćar*. Postoji, naime, zaselak *Konštar* nedaleko od Stona na Pelješcu te oronim *Konštar* kod Osobjave na Pelješcu i u Kiševu kod Neuma. Pri rasvjetljavanju etimologije tih toponima presudna mi je bila pomoć kolege Martina Muheka, na čemu mu ovom prigodom zahvaljujem. Pučka predaja u Blatu toponim *Kunšćar* dovodi u vezu sa strvinama konja (Marasović-Alujević 2022: 16).

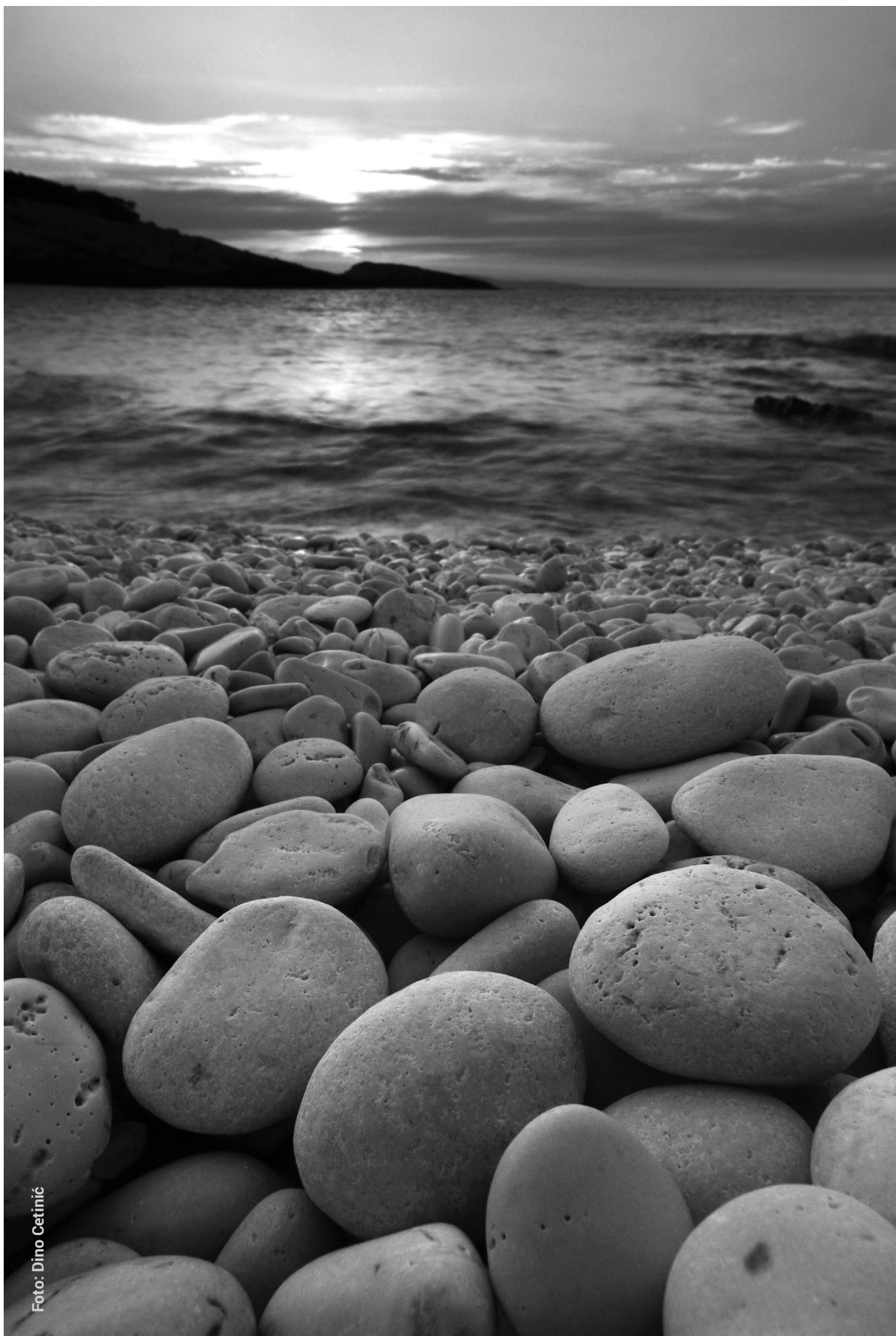

Foto: Dino Cetinić

'uvala'), *Pod omiš*⁶, *Pojčà* (< *pojice* 'poljice, malo polje'), *Prìvala* (usp. *prevala* 'prevlaka'), *Proizd*⁷ (usp. **projezd* 'morski prolaz'), *Slätina* (< *slatina* 'podmorsko vrelo'), *Spìla* (< *spila* 'spilja' < dalm. *SPĚLLA; Ligorio), *Tresàda Zelenika* (usp. *tres* 'obalni potez' < mlet. *tres*; Šimunović 2005: 233), *Vrùja*⁸, *Zāglāv* (< *zaglav* 'brežuljkasti rt'; Marasović-Alujević 2022: 31), *Zāklōpatica* (< *zaklopatica*⁹ 'uvala s uskim od vjetra zaštićenim vratima'; Šimunović 2005: 266).

U ovoj su skupini toponima najčešći odrazi naziva koji se odnose na more, podmorje i uzmorje (*batalo*, *bočić*, *garma*, *greben*, *prihonia*¹⁰, *privala*, *projezd*, *punta*¹¹, *škoj*¹², *tres*(*da*), *zaglav* i *zaklopatica*). Česti su i odrazi naziva koji se odnose na geomorfologiju krša (*bad*, *dance*¹³, *dolac*, *jama*, *pojice*, *ropa*¹⁴ i *spila*), odrazi orononimskih naziva (*brdo*, *glava*¹⁵, *hum*, *kunšćar*, *omiš* i *strana*¹⁶), a nahode se i nazivi vrelišta (*slatina* i *vruja*) i blatišta (*ka*). Apelativom su *luka*, osim uzmorskih objekta, motivirana i imena zaklonjenih pašnjaka uz obalu i dublje u unutrašnjosti (Šeparović Bogomoja 2020: 17), a apelativom *rat* i imena uzvisina (u tome je značenju u luškome govoru apelativ *rat* uščuvan) i rtovi.

2.1.2. Toponomastičke metafore: *Bāčvica* (< *bačva*), *Badnjèna* (< *badanj* 'okrugla malena uvala';

6 Toponim *Omiš* potvrđen je na Dugome otoku, Premudi i Rivnju, *Omišenjak* na Dugome otoku te *Za omiš* na Rivnju (usp. Šprljan 2017: 94 i Skračić 1996). Apelativ *omiš* u značenje stijena ili manje brdo (na Dugome otoku, Premudi i Pašmanu) te vrh (bez oznake mjesta u kojemu je potvrđen) donose Skračić i Jurić (2004: 166, 168). Apelativ *omiš* nije zabilježen na Korčuli.

7 Petar Skok (1950: 204) uspoređuje luški *Proizd* s toponimima *Projezdri* i *Projezdara* na Elafitima te ih dovodi u vezu s glagolom *projezditi* od kojega je mogao nastati „postverbal“ kojim se označivao tjesnac (usp. i Šimunović 2005: 266). Apelativ su **projezd* (naveden u množinskome liku *projezdri*) potvrdili Magaš, Faričić i Surić (2001: 32).

8 *Vruja* je pokriveno i ograđeno bočato vrelo u središtu Vele Luke. Temeljni su apelativi za vrelo u Veloj Luci *vruja* i *vrujac* (Šeparović Bogomoja 2020: 17).

9 Usp. Vuletić (2007: 350) i Jurić (2010: 143).

10 Usp. toponime *Mala* i *Vela prihonia* u 2.1.4. Apelativ je *prihonia* (usp. *prehoditi*) usporediv s apelativom *prehodišće* 'morski prolaz' (Šimunović 2005: 266).

11 Usp. toponim *Debela punta* u 2.1.3.2.

12 Usp. toponim *Škoj od Stinive* u 2.2.

13 Usp. toponim *Tvrđino dance* u 2.1.3.1.

14 Usp. toponim *Radova ropa* u 2.5.2.

15 Usp. toponim *Glava o Badnjene* u 2.2.

16 Usp. toponim *Vela strana* u 2.1.4.

Marasović-Alujević 2022: 29), *Bliznāča* (< *bliz* 'dvostruk'), *Čēlinjāk* (< *čelinjak* 'uzdignut teren izložen sunčevim zrakama'), *Kargadūr*¹⁷ (< *kargadur* 'vrsta čelične poluge'), *Pōplāt*, *Prāča* (< *prača* 'pračka'), *Prājca nozdrā*¹⁸, *Rāsōhatica* (< *rasoha* 'rašlje'), *Sprtīšća* (< *sprtac* 'drveni kolac za podupiranje biljaka ili ograđivanje čestice zemlje'; Milat Panža 2015: 399), *Tarīta* (usp. *tarida* 'vrsta broda'; JE III: 256), *Vrātca* (< *vratca* 'mala vrata'), *Zubāca vāla*.

Toponomastičke su metafore uvjetovane nazivima predmeta iz svakodnevne uporabe (*bačva*, *badanj*, *kargadur*, *poplat* 'potplat', *prača* 'pračka', *rasoha* i *sprtac* 'drveni kolac'), dijelova tijela (*čelo* i *zub*) te građevinskih (*vratca*) i pomorskih naziva (*tarita*).

2.1.3. Toponimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla ili vode

2.1.3.1. Toponimi s obzirom na smještaj zemljopisnoga objekta: *Srdāška*¹⁹ (usp. *srednji*).

2.1.3.2. Toponimi s obzirom na površinska svojstva tla ili vode: *Debēlā pūnta* (< *debeo* 'širok' + *punta* 'rt'), *Dūgī rāt* (*dug* + *rat* 'rt'), *Dūžā* (usp. *dug*), *Grdnī dolāc*²⁰ (usp. *grd* 'golem'), *Kōm* (< *kom* 'okomit, strm'; ERHSJ II: 131), *Krñjī rāt*, *Plītvine* (usp. *plitak*), *Pūpān(j)* (usp. *pupast* 'debeljuškast'; Milat Panža 2015: 358), *Širōkā*, *Tankāraca* (< *tanak* 'uzak' + *rat* 'rt'), *Zmalōšćica* (usp. *malen*).

Većina je toponima iz ove skupine pridjevskoga postanja, s tim da neki pridjevi (npr. *debeo* i vjerojatno *pupast* 'širok', *grd* 'golem' i *tanak* 'uzak') u toponimiji poprimaju posebna značenja, a neki su neprozirni (npr. *kom* 'okomit, strm').

2.1.3.3. Toponim s obzirom na sastav i osobitosti tla: *Bīli žāl* (< *bil* 'bijel' + *žal* 'pjeskovita

17 Na otočiću Sveti Andrija *Kargadur* je predio ispod crkve svetoga Andrije na kojemu se nekoć nalazio kamenolom (Božanić i Marasović-Alujević 2020: 63).

18 Na tome se predjelu nalaze dvije rupe koje podsjećaju na prašćeve nozdrve.

19 Blačani navedenu uvalu zovu *Sridāška* (Marasović-Alujević 2022: 24).

20 Riječ je o prostranome dolcu koji se prostire od Sutilije do Grdače. Usp. toponime *Grdni do* (Jeić i Vidović 2017: 372) u Žuljani (najveći žuljanski rt) i *Grđa* kod Bijeloga Vira u Zažablju (prostrana draga koja povezuje neretvansko blato i padine Male Žabe; Vidović 2014: 277). Pridjev *grd* u značenju golem u Istarskome razvodu bilježi Petar Šimunović (1976: 23).

*Grdnî dolâc (< grd 'golem').
Toponim Grdni do u Žuljani
najveći je žuljanski rt, a Grđa
kod Bijeloga Vira u Zažablju
prostrana je draga koja povezuje
neretvansko blato i padine Male
Žabe. Pridjev grd u značenju
golem bilježi Petar Šimunović.*

morska obala'), *Bradât* (< *bradat* 'šumovit'²¹), *Brkât* (< VĚRTÍCATA; usp. *vertex* 'vršak'; Ligorio 2014: 265, Skok 1950: 207), *Kâmenjâk*, *Kjüč* (usp. *ključ* 'vir, vrelo'), *Kosmâtovica* (< *kosmat* 'šumovit'), *Môčnî lâz* (< *močan* 'vlažan, moka' + *laz* 'veća obradiva površina ograđena suhozidom najčešće na pristranku ili neravnoj površini'; Milat Panža 2015: 225), *Mrkâ griža*²² (< *mrk* 'taman, zarastao u bilje' + *griza* 'živa stijena'; Milat Panža 2015: 148), *Mrkî râd* (< *mrk* 'taman, zarastao u bilje' + *rat* 'brdo'), *Pičēnâ*²³ (< **Piščena*; *piščen* 'pjeskovit'), *Plôčica* (< *ploča* 'kvadratni kamen'), *Pôdvode*, *Slâtina* (< *slatina* 'podmorsko vrelo'), *Spilîška*, *Stinîva* (< *stina* 'stijena'), *Strmēna* (< *strm*), *Têčâr* (usp. *teći*), *Topliš* (< *topao*), *Tvrđâ* (< *tvrd*), *Tvrdino dâncē* (< *tvrd* + *dance* 'um. od dno'), *Vrânâc* (< *vran* 'cm'), *Vrânine* (usp. *Vranac*), *Zelēnâ trāvâ*, *Žalîc* (< *žal* 'pjeskovita morska obala' < *GIALU; Ligorio 2014: 71).

Toponimi *Bilî žal* i *Žalîc* upućuju na žalovite, a *Stiniva*, *Tvrda* i *Tvrdino dance* na kamenite uvale, *Slatina* je uvala s podmorskim vrelom, *Topliš* plitka i samim tim topla uvala, *Pičena* je pjeskovita uvala²⁴, *Spilîška* je uvala u kojoj se nalaze špilje, a toponimi se *Bradat*, *Brkat*, *Kosmatovica*, *Mrka griža*, *Mrki rat*, *Vranac*, *Vranine* i *Zelena trava* odnose na predjele prekrivene biljnim pokrovom. Toponimi *Močni laz*,

Podvode i *Tečar* odnose se na vodna područja, toponim *Gubeša* na neobradivi predio, a na kamenite predjele upućuju toponimi *Kamenjak*, *Mrka griža* i *Pločica*. Onomatopejskoga je postanja toponim *Kjuč*.

2.1.4. Odnosni toponimi: *Dôvnjî bilî bôk*, *Drûgî izvanjskî*, *Humîc*, *Lučice*, *Mâlâ Badnjēna*, *Mâlâ Česvînova*, *Mâlâ Lučica*, *Mâlâ Prîhônja*, *Mâlâ Stinîva*, *Mâlâ Stračinčica*, *Mâlâ Trstenâ*, *Mâlî Pèlgrîn*, *Mâlî Pžnjâk*, *Mâlô Zânâvje*, *Nôvâ*, *Pod gomîle*, *Pod Ôrsân*, *Podstîne*, *Potorâčje* (< **Podtoračje*), *Prvî izvanjskî*, *Srîdnjî Bilî bôk*, *Vělâ Badnjēna*, *Vělâ Česvînova*, *Vělâ Lučica*, *Vělâ Prîhônja*, *Vělâ spîla*, *Vělâ Stinîva*, *Vělâ Stračinčica*, *Vělâ strânâ*, *Vělâ Trstenâ*, *Vělî Bilî bôk*, *Vělî Pžnjâk*, *Vělî vrh*, *Vělô Zânâvje*, *Zablâce*.

Dvorječni se odnosni toponimi najčešće tvore od pridjeva i imenice (npr. *Mala Stiniva*). Odnos se među samim toponimima najčešće iskazuje antonimnim parovima pridjeva, pri čemu antonimni par *gornji* – *donji* izražava prostorne, a *mali* – *veli* kvalitativne odnose. Veliko slovo na drugome članu toponimijske sintagme (npr. *Velo Zavanje*) znak je da su u mjesnoj toponimiji uščuvani i toponimi kojima su antonimni toponimi motivirani (npr. *Zavanje*). Prostorni se odnosi iskazuju prefiksima *pod-* (*Podstine*, *Potoračje*) i *za-* (*Zablaće*), a kvalitativni sufiksima *-ica* (*Lučica*) i *-ić* (*Humić*).

2.1.5. Toponimi motivirani nazivima biljaka i biljnih zajednica: *Česvînova* (< *česvina* 'usp. česmina, *Quercus ilex*'), *Dûb* (< *dub* 'Quercus'), *Krûševô* (< *kruša* 'kruška, *Pyrus*'), *Kupînovica* (< *kupina* 'Rubus ulmifolius'), *Lîsac* (usp. **lěs* 'lisnata šuma'), *Mřînjâk* (< *mrta* 'mala smrdljika, tršlja, *Pistacia lentiscus*' < *MYRTA/MURTA; Ligorio 2014: 181), *Pêlinâ vâla* (< *pelin* 'Artemisia arborensis'), *Pînskî râd* (< *pin*²⁵ 'bor, Pinacea'), *Prâpatna* (usp. *paprat* 'Pteridophyta'), *Sirôvô břdo* (usp. *Srivo*), *Srîvo* (usp. *sritva* 'divlji sirak, *Sorghum halepense*'), *Sîtnica* (< *sita* 'Juncus'), *Troskôtavac* (< *troskot* 'vrsta korova, *Polygonum aviculare*'), *Trstenîk* (usp. *trstika* 'Phragmites'), *Vrbôvica* (< *vrba* 'Salix'), *Zdrâčevô* (< *zdrača* 'drača, *Paliurus spina Christi*'), *Zdrînski dolâc* (< *drin* 'drijen, *Cornus mas*'), *Žûkova* (< *žuka* 'Junceus' < *JÛNCU; Ligorio 2014: 153).

Iz ove se skupine toponima razabiru različite vrste stablašica (česvina, dub, kruška, pin i vrba),

21 Vjerojatno je riječ o staroj prevedenici latinskoga *barbatus* 'kosmat'. Budući da se na tome polju nalazi i lokva, vjerojatno je prisutnost vode uvjetovala bujnije raslinje. Toponim *Bradata* nahodi se u Gradcu u neumskome zaleđu (Vidović 2014: 225).

22 *Mrka je griža* prekrivena drvećem i grmljem. O etimologiji apelativa *griža* vidjeti u ERHSJ I: 620, 621.

23 Toponim se *Pičena* nahodi i na Šolti (Marasović-Alujević i Lozić Knezović 2011: 411).

24 Nesonimi *Mali* i *Veli pržnjak* također su imenovani zbog pjeskovitosti.

25 Mjesno je potvrđen apelativ *pinbor* (Milat Panža 2015: 311). Opširnije o etimologiji vidjeti u Ligorio 2014: 200.

grmolikih (*drača, kupina, mrta, paprat, sita* i *žuka*), ljekovitih (*pelin*) i vodenih biljaka (*trska*) te trava (*troskot*). Ujedno se odrazio i naziv *lis* 'lisnata šuma' koji se odnosi na biljnu zajednicu.

2.1.6. Toponimi motivirani nazivima životinja: *Čančir* (< *čančir* 'vrsta ševe'), *Ježina* (< *ježina* 'morski ježinac, *Paracentrotus lividus*'), *Kòkotovac* (< *kokot* 'pijetao'), *Kozjāča* (< *koza*), *Ōšjāk*²⁶ (< *osal* 'magarac'), *Pod rākovicu* (< *rakovica* '*Maia squinado*'), *Sokolīc* (< *sokolīc* 'sivi sokol'), *Šākanrāt / Šāknja rāt* (usp. *šakan* 'sredozemna medvjedica').

U ovoj su se skupini toponima uglavnom odrazili naziva domaćih životinja (*kokot, koza* i *osal*²⁷), a rjeđe i nazivi ptica (*čančir* i *sokolīc*) te stanovnika mora (*ježina* i *rakovica*²⁸). Apelativ *šakan* označivao je u Makarskome primorju sredozemnu medvjedicu. Možda je kakav srodan zaboravljeni apelativ utjecao na postanak toponima *Šakanrat*.

U posebnoj skupini toponima odrazili su se nazivi domaćih životinja (kokot, koza i osal), a rjeđe i nazivi ptica (čančir i sokolīc) te stanovnika mora (ježina i rakovica). Apelativ šakan označivao je u Makarskome primorju sredozemnu medvjedicu.

2.2. Toponimi imenovani prema drugim toponimima: *Bād od Gradīne, Bōk od Dūgēga rāta, Gārma od Sokolīća, Glāvā od Badnjēnē, Grdāča* (<

*grad*²⁹ 'golem'), *Pērna od Prīvalē, Pērna od Proīzda, Škojī od Stinīvē, Vrh od Potorāčja, Vrh od Sprtiščāh, Vrh od Zānāvjā*.

Riječ je o toponimima imenovanim prema predjelima unutar ili u blizini kojih se nalaze.

2.3. Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

2.3.1. Toponimi prema izgrađenim objektima, putovima i javnim prostorima: *Fūža* (< *fuža*³⁰ 'uski prokop'; Milat Panža 2015: 138), *Gradāc* (< *gradac* 'utvrda'), *Gradīna, Malīšćica* (< *malin* 'mlin'), *Mīrje* (< *mir* 'zid' < *MŪRU; Ligorio 2014: 179), *Nā stān* (< *stan* 'poljska kućica na imanju izvan mjesta boravišta'; Milat Panža 2015: 401), *Ōrsan*³¹ (< *orsan* 'manje brodogradilište'), *Podstražišće, Stāzje, Tripōrti*³² (< *tri + porat* 'luka'), *Vēlā rīva, Žardīn* (< *žardin* 'perivoj'; Milat Panža 2015: 491).

Na Mirju se nalaze ostatci *villae rusticae*, za toponim Gradac Dokoza (2022: 26) navodi kako je potvrđen od srednjovjekovlja. Na mjesto stražbenice upućuje toponim *Podstražišće*, a na put *Stazje*. *Fuža* je prokop između otočića Sveti Ivan i kopna, apelativ *stan* (usp. toponim *Na stan*) upućuje na stočarsku nastambu, *Orsan* na brodogradilište, *Mališćica* na *mlin*, *Vela riva* na uređenu obalu, a *Triporti* na luku. Perivoj *Žardin* nastao je zatrpavanjem Vele Lučice u drugoj polovici XIX. stoljeća (Šunjić 2019: 47).

2.3.2. Toponimi prema gospodarskoj djelatnosti

2.3.2.1. Toponimi koji se odnose na vrste zemljišta i privođenje tla kulturi: *Batīvna* (*batit* 'posjeći'), *Bobōvišća* (< *bobovišće* 'njiva zasijana bobom'), *Komūn* (< *komun* 'općinsko zemljište'), *Ložica, Ložić, Māslinova, Māslinovik, Mēja, Njīvica*³³, *Prīsāde, Šenīca-gārma Torāc* (< *torac* 'kamenje iskrčeno na obradivoj površini odvojeno na gomilu na koji se odlaže sovrnja'³⁴), *Vinčidūr, Zānāvje* (usp. *zanavljati* 'određenu obradivu površinu ponovno učiniti plodnom'), *Zdrāča pāsika* (< *zdrača* 'drača, *Paliurus spina Christi*').

29 *Grdača* je uvala do koje se dolazi preko Grdnoga dolca.

30 Petar Skok (ERHSJ I: 539) bilježi apelativ *fuž* 'jazbina prirodna šupljina u zemlji ili kamenju u kojoj uotočište nalaze čagljevi, kune i mungosi'.

31 Za etimologiju vidi u Ligorio 2014: 80.

32 Službena su imena *Triluka* i *Petrova luka* (po crkvi svetoga Petra).

33 U katastru se toponim naziva *Boglića njivica* (Dokoza 2022: 24)

34 Sovrnja u mjesnim govorima označuje otpad koji se sastoji od sitna kamena i biljnoga otpada.

26 Ošjak je bio posljednje počivalište luških magaraca.

27 U korčulanskim mjesnim govorima nije ušćuvan apelativ *osal*, ali jest pridjev *ošji* 'magareći' (Milat Panža 2015: 292).

28 Apelativ *perna* (koji se odrazio u imenima mnogih uvala, a u Veloj Luci i toponimima *Perna od Privale* i *Perna od Proizda*; usp. 2.2.) Marina Marasović-Alujević (2019: 148) drži malakonimom u značenju dagnja, a na Pelješcu je *perna* 'račvasti kolac za svijanje drvenoga obruča bačve'.

Iz ove je skupine toponima razvidno da su se u Veloj Luci sijali bob (*Bobovišća*) i pšenica (*Šenica-garma*) te kako mjesto obiluje maslinicima (*Maslinova* i *Maslinovik*) i vinogradima (*Lozica*, *Lozić* i *Vinčidur*). Na krčenju zemljišta upućuju toponimi *Bativna* i *Zdrača pasika*, a na znavljanje obradivih površine (poglavito vinograda) toponim *Zanavje*. Ujedno su ušćuvani nazivi tipova obradivih površina *dolac* (u množini *dovci*) i *njivica*. Na rasadnike upućuje toponim *Prisađe*, na granicu između posjeda *Meja*, a na općinska zemljišta *Komun*.

2.3.2.2. Toponimi koji se odnose na druge gospodarske djelatnosti: *Kovnič* (usp. *kovati*), *Lovišće*, *Počekovica*.

Na kovačku djelatnost upućuje toponim *Kovnici*, a ribarsku *Lovišće* i možda *Počekovica*.

2.4. Kulturno-povijesno uvjetovani toponimi

2.4.1. Toponimi u vezi s upravnom vlašću i imovinskim odnosima: *Knežina* (< *knežina* 'knežev posjed'), *Knežinski lazi* (usp. *Knežina*), *Pofirna* (usp. *PATĚRNUS 'koji pripada ocu'³⁵; Vuletić 2020: 246, PATĚRNA; Ligorio 2014: 192; Marasović-Alujević 2022: 21).

2.4.2. Toponimi u vezi s mjesnom poviješću i predajama: *Gubeša*, *Kremenjača*, *Lupěškō dāncē*, *Na slovā*, *Obōja glāvā*, *Zlā pūnta*, *Zlī stūp*³⁶ (< *zao* + *stup* 'uska dugačka njiva').

Predio koji Lučani zovu *Na slova*, a Blačani *Slova* po predaji je nazvan po tome što je ondje pronađen kamen s antičkim natpisom koji je uništen pri podizanju (Marasović-Alujević 2022: 23). Toponim *Oboja glava* možda bi se mogao povezati s kakvim sukobom. Zbog položaja Gubeše moguće je da se ondje nalazila karantena.

2.4.3. Toponimi u vezi s vjerskim životom zajednice: *Gabrčija*, *Gōspinā gārma*, *Mālī Pēlegrīn*³⁷, *Svētī Ivān*, *Svētī Pētar*, *Tūdorovica*³⁸, *Vēlā crīkva*, *Vēlī Pēlegrīn*.

35 Marina Marasović-Alujević (2022: 21) drži da je riječ o nasljednome zemljištu, odnosno o zemljištu koje pripada precima.

36 Usp. i toponim *Zlinje* u obližnjemu Blatu (Marasović-Alujević 2022: 26) te češki ojkonom *Zlín* (Hosák i Šrámek 1980: 796, 797).

37 Rtove Pelegrin nalazimo na Šolti, Hvaru, Dugome otoku i Ugljanu te u Brelima u Makarskome primorju i Dobroti u Boki kotorskoj. Na mnogima se od tih predjela nalaze i crkve posvećene svetomu Pelegrinu (usp. Marasović-Alujević i Lozić Knezović 2011: 426; Vidović 2019: 111).

38 Možda je riječ o toponimu koji upućuje na štovanje svetoga Tudora (Teodora).

Iz mjesne se toponimije razaznaje kako su se u Veloj Luci štovali Blažena Djevica Marija te sveti Ivan, Petar i Teodor (Tudor), a nekoć vjerojatno i sveti Pelegrin i Gabrijel. Toponim se *Vela crikva* odnosi na župnu crkvu posvećenu svetomu Josipu.

2.5. Toponimi antroponimskoga postanja

U mjesnoj su se toponimiji odrazila narodna imena *Boban* (< *Bobo* < *Bogdan/Slobodan*), *Boško* (< *Bogdan/Božidar*), *Dobre* (< *Dobromir/Dobroslav*), *Hoča* (< *Hotimir*), *Rade* (< *Radomir/Radoslav*) i *Vitan* (< *Vito* < *Vitomir*) te kršćanska *Anka* (< *Ana*), *Martin*, *Marija*, *Mikula* 'Nikola', *Tudor* 'Teodor' i *Žuvan* 'Ivan'. Ujedno su se odrazila prezimena *Marinović* (< *Marin*), *Oreb* (< *oreb* 'jastreb'), *Petković* (< *Petko* < *Petar*) i *Vlašić* (< *Vlah* 'doseljenik s kopna'), skupni nadimak *Žuvelić* motiviran prezimenom *Žuvela* (< *Žuvela* < *Žuvo* < *Žuvan* 'Ivan') te nadimci *Bučić* (< *buća* 'boća'), *Cive* (usp. *civil* 'zlohan, izbirljiv u jelu'; Milat Panža 2015: 95), *Here* (usp. *herav* 'iskrivljen'), *Musići* (< *Musa*; nadimak *Musa* nosio je dio Šeparovića), *Slavnjak* (< *slaviti*; *Slavnjak* je nadimak dijela Oreba) i *Šibalo* (< *šibati*).

2.5.1. Jednorječni toponimi antroponimskoga postanja: *Āncīnovo*, *Slāvnjakovo*, *Vitānjica*.

2.5.2. Dvorječni toponimi antroponimskoga postanja: *Bobānja lāze*, *Bōškovi stāni*, *Bučīce*, *Cīvetōva gārma*, *Dobrīn dolāc*, *Heretova građina*, *Hōčā glavīca*, *Kālāc Musīcah*, *Marīn-dolāc*, *Marīnovīca dōci*, *Martīna bōk*, *Mikūlina lūkā*, *Ōrebovi dōci*, *Pētkovīca rāt*, *Rādova rōpa*, *Šībalove nōge*, *Vlāšīca glavīca*, *Žuvān dolāc*, *Žuvēlīca stāni*.

2.6. Toponimi nepoznata postanja i motivacije: *Gīča*³⁹, *Gorčīk*⁴⁰, *Gudulīja*⁴¹, *Nutnā*, *Požār*⁴².

39 Marina Marasović-Alujević (2022: 13) drži da se toponim može povezati s glagolom *gicati* 'vabiti svinje'.

40 Možda je nesnim usporediv s toponimom *Gorak* kod Bara te ga je moguće dovesti u vezu s dalm. *GURGU (usp. Ligorio 2014: 148; ERHSJ I: 598).

41 Stariji je lik *Sutulīja* (sveti Ilija), a predio se naziva i *Beneficij* (< *beneficij* 'crkvena nadarbina').

42 Razmjerno često potvrđeni toponimi *Pōžār/Požār* i *Požāri* naglasno ne odgovaraju apelativu *pōžār*. Ante Jurić i Nikola Vuletić u svojim su istraživanjima utvrdili da se toponimi na sjevernodalmatinskim otocima koji naglasno odgovaraju gorenavedenim uglavnom odnose na hidronime. U Stuličevu se rječniku, pak, navodi apelativ *požar* (koji Petar Skok dovodi u vezu s istarskim *požal*) koji se odnosi na baklju (ERHSJ III: 19).

Rtove Pelegrin nalazimo na Šolti, Hvaru, Dugome otoku i Ugljanu te u Brelima u Makarskome primorju i Dobroti u Boki kotorskoj. Uz mnoge se od njih nalaze i crkve posvećene tomu svetcu.

3. Jezično raslojavanje toponima

Romanski se supstratni sloj odrazio u apelativima *mir* 'zid', *mrta* 'Myrtus communis' (usp. toponim *Mrtinjak*), *spila* 'špilja' (usp. toponim *Mirje*), *žal* 'sitni kamen' (usp. toponime *Bili žal* i *Žalić*) i *žuka* 'Junceus' (usp. toponim *Žukova*) često potvrđenim na istočnojadranskoj obali, a apelativ *batalo* (usp. toponim *Batalo*) potvrđen je na dubrovačkome i bokokotorskome području. U toponimu je *Pinski rat* okamenjen u današnjemu luškom govoru nepotvrđen apelativ *pin* 'Pinus', a u toponimu *Sutilija* dalmatoromanski pridjev *SANCTU. Kroz romanski su supstratni filtar prošli i apelativi *garma* (usp. toponim *Garma*) nepoznatoga postanja i *griza* (usp. toponim *Mrka griza*) predrimskog postanja. Dalmatoromanskoga su postanja i toponimi *Brkat*, *Potirna* i vjerojatno *Kunšćar*. Adstratni je romanski sloj okamenjen u toponimijskim nazivima *punta* 'rt' (usp. toponim *Debela punta*) i *škoj* 'otočić' (usp. toponim *Škojić*), toponimskim metaforama (usp. toponim *Tarita*) te gospodarskim toponimima (*Fuža*, *Komun*, *Triporti*, *Vela riva* i *Žardin*). Apelativ *orsan* (usp. toponim *Orsan*) mogao bi biti i dalmatoromanskoga i mletačkoga postanja. Nepoznatoga je postanja mjesnomu puku neproziran apelativ *omiš* potvrđen u sjevernoj Dalmaciji.

Među toponimima koji pripadaju temeljnom hrvatskom (slavenskom) sloju izdvajaju se hrvatski toponimijski nazivi *projedro* i *prihonja* kojima se označuju morski prolazi, toponim *Mališćica* u kojemu je ušćuvan lik *malin* 'mlin' (bilježi se i lik *Malinšćica*; usp. Lubiana⁴³ 2010: 147) te toponimske prevedenice *Bradat* i *Kosmatovica* (usp. toponim *Barbat* < *barbatus* 'šumovit'). U toponimiji se ujedno

čuvaju i značajke luškoga govora koji pripada južnočakavskomu dijalektu. Izdvaja se čuvanje genitivnoga nastavka *-ah* u množini (usp. *Vrh od Sprtišćah* i *Kalac Musićah*).

4. Zaključak

U ovome se radu obrađuje 223 luška toponima u Veloj Luci. Luškoj je toponimiji svojstvena izrazita isprepletenost romanskoga i hrvatskoga (slavenskoga) jezičnog sloja. Primjerice, među odrazima zemljopisnih naziva u toponimiji usporedno nalazimo okamenjene apelative dalmatoromanskoga (npr. *batalo* i *spila*), mletačkoga (npr. *punta* i *škoj*) i hrvatskoga postanja (npr. *bočić*, *projedro* i *prihonja*). U mjesnoj su toponimiji ujedno ušćuvani odrazi toponimijskih apelativa svojstvenih sjevernoj Dalmaciji (kao što je *omiš* 'manje brdo, stijena') te neke arhaične čakavske crte poput vokalizacije poluglasa (usp. toponim *Mališćica*/*Malinšćica* < *malin* 'mlin') u primjerima koji nisu zabilježeni u luškome govoru.

Luškoj je toponimiji svojstvena izrazita isprepletenost romanskoga i hrvatskoga (slavenskoga) jezičnog sloja, najrazvidnija u odrazima zemljopisnih naziva, gdje usporedno nalazimo odraze apelativa dalmatoromanskoga, mletačkoga i hrvatskoga postanja.

Literatura

Božanić, Joško; Marasović-Alujević, Marina. *Toponimija otoka bivšega života – Svetac i Šćedro*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2020.

Dokoza, Serđo. „Najstarije spominjanje Vele Luke u pisanim izvorima (građa za povijest Vele Luke u srednjemu vijeku)“, *Lantern: časopis za kulturu* 5, Vela Luka 2022., str. 16-31.

43 Luški je govor opisan u radu Oriete Lubiane (2010.).

ERHSJ = Skok, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika I–IV*. Zagreb: JAZU, 1971. – 1974.

Hosák, Ladislav; Šrámek, Rudolf. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M–Ž*. Prag: Academia Nakladatelství Československé akademie věd, 1980.

JE = Vinja, Vojmir. *Jadranske etimologije Skokovu etimologijskom rječniku I–III*. Zagreb: HAZU – Školska knjiga, 1998. – 2004.

Jeić Baguzej, Jadran; Vidović, Domagoj. „Žuljanska prezimena i toponimija“, *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43/2, Zagreb, 2017., str. 359-380.

Jurić, Ante. „Specifični toponimijski leksik (na primjeru sjevernodalmatinske obalno-otočne toponimije)“, *Folia onomastica Croatica* 19, Zagreb 2010., str. 135-150.

Ligorio, Orsat. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2014. (doktorski rad)

Lubiana, Orieta. „Velolučki govor (klasifikacijske odrednice i fonologija)“, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 16, Zagreb, 2010., str. 125-156.

Magaš, Damir; Faričić, Josip; Surić, Maša. „Elafitsko otočje: fizičko-geografska obilježja u funkciji društveno-gospodarskog razvitka“, *Geoadria* 6/1, Zadar 2001., str. 31-55.

Marasović-Alujević, Marina. „Romanstvo i slavenstvo u toponimiji otoka zapadnoga dijela splitskoga akvatorija – prilog etimološkomu istraživanju“, *Folia onomastica Croatica* 28, Zagreb 2019., str. 147-155.

Marasović-Alujević, Marina. „Toponimija Blata na otoku Korčuli – tragovi romanstva u hrvatskim jezičnim spomenicima“, *Studia Polensia* 11, Pula 2022., str. 7-34.

Marasović-Alujević, Marina; Lozić Knezović, Katarina. „Obalni toponimi otoka Šolte“, *Časopis Hrvatskih studija* 7/1, Sydney 2011., str. 389-443.

Milat Panža, Petar. *Rječnik govora Blata na Korčuli*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2015.

Skok, Petar. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: Jadranski institut JAZU, 1950.

Skračić, Vladimir. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Split: Književni krug, 1996.

Skračić, Vladimir; Jurić, Ante. „Krški leksik zadarske regije“, *Geoadria* 9/2, Zadar 2004., str. 159-172.

Šeparović Bogomoja, Marko. *Hrvatski narodni život i običaji u Veloj Luci*. Vela Luka: Lanterna, 2020.

Šimunović, Petar. „Toponimija Istarskog razvoda“, *Onomastica Jugoslavica* 6, Zagreb 1976., str. 3-34.

Šimunović, Petar. *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.

Šprljan, Nataša. „Toponimija i govor otoka Rivnja“, *Folia onomastica Croatica* 26, Zagreb 2017., str. 69-101.

Šunjić, Maja. „Kako je Vela Luka izgledala 1836. godine?“, *Lanterna: časopis za kulturu* 3, Vela Luka 2019., str. 45-63.

Vidović, Domagoj. *Zažapska onomastika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2014.

Vidović, Domagoj. „Pogled u toponimiju Kotorskoga zaljeva“, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku* 13/24, Zagreb, 2019., str. 97-122.

Vidović, Domagoj. „Pogled u tivatsku toponimiju“, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku* 14/26, Zagreb 2020., str. 65-89.

Vuletić, Nikola. „Toponimi romanskoga postanja na Ugljanu i Pašmanu“, *Toponimija otoka Ugljana*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 2007., str. 345-360.

Vuletić, Nikola. „Bilješke iz rapske povijesne toponimije; toponimi bez suvremenih potvrda“, *Folia onomastica Croatica* 29, Zagreb 2020., str. 237-259.

Žuvela, Branko. „Niki luški lokaliteti (1.)“, *Luško libro* 6, Zagreb 1998.a, str. 145-147.

Žuvela, Branko. „Prikaz luških valah (1.)“, *Luško libro* 6, Zagreb 1998.b, str. 143-144.

Žuvela, Branko. „Luški lokaliteti“, *Luško libro* 10, Zagreb 2002., str. 111-113.

Žuvela, Branko. *Luške riči: prvi ričnik iz luškega govora: rječnik dijalektalnih riječi iz govora Velolučana s kraja XX. vijeka*. Zagreb: vlastita naklada, 2011.